

TANTERVI
ÉS MÓDSZERTANI
ÚTMUTATÓ FÜZETEK

ÚTMUTATÓ A TÖRTÉNELEM TANTÁRGY TANÍTÁSÁHOZ

a 2020-ban kiadott
Nemzeti alaptanterv
és kerettantervek alapján



SZÉCHENYI  2020



MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális
Alap



BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

Ez a kiadvány az EFOP-3.2.15-VEKOP-17-2017-00001 azonosító számú,
„A köznevelés keretrendszeréhez kapcsolódó mérési-értékelési és digitális fejlesztések, innovatív oktatásszervezési eljárások kialakítása, megújítása”
című kiemelt projekt Tartalomfejlesztési alprojektje (Oktatás 2030
Tanulástudományi Kutatócsoport, EKE) keretében valósult meg.

Szakmai vezető:

Csépe Valéria

Projektmenedzser:

Szili Tamás

Szerzők:

Boronkai Szabolcs, Nánay Mihály, Porogi András

Nyelvi lektor:

Gönye László

Szerkesztő:

Ádám Péter

Tördelés:

Gombás Gizella

Megjelent: 2020

Tartalomjegyzék

1. Helyzetelemzés	4
2. Alapelvek és célok	6
3. Az alaptanterv szerkezete	7
4. A kerettanterv	8
5. Tananyagcsökkentés a Nemzeti alaptantervben és a kerettantervben	11
6. A legfontosabb változások a Nemzeti alaptantervben és a kerettantervben	15
7. Módszertani ajánlások	19

1. Helyzetelemzés

A Nemzeti alaptanterv és a hozzá kapcsolódó kerettantervek a tanulási terület (műveltségterület) legfontosabb szabályozó dokumentumai. A célok és a fejlesztendő kompetenciák kijelölése, a kötelező tartalom és az időkeretek körülhatárolása mellett meghatározó módon befolyásolhatják a taneszközöket, tankönyveket és a vizsgakövetelményeket, de közvetett módon hatással lehetnek a módszerekre is.

Az alaptanterv magától értetődő célja, hogy országos szinten elősegítse az adott tanulási terület – esetünkben a történelem – hatékony tanulását. A legutóbbi, 2012-es történelem tanterv bevalásáról – ahogyan a korábbiakéről – nincsenek mérési adatok, nem tudjuk, hogy mennyire változtatták meg a tanárok pedagógiai, didaktikai kultúráját, mennyire hatottak a tantermi folyamatokra, javítottak-e a tanulók történelmi tudásán. Az utóbbi évtizedekben egyedül az írásbeli történelemérettségi bevezetése jelentett olyan változtatást, ami vélhetően lényeges és talán jótékony befolyást gyakorolt a tanári munkára, de hogy ez miként változtatta meg a tanulók történelemtudását, arra nézve szintén nem rendelkezőnk mérési eredményekkel.

A tanterv nemcsak hatékonysági kérdés: alkalom a célok, prioritások, értékek, eszközök és bizonyos értelemben a módszerek átgondolására, felülvizsgálatára is. A történelem tantárgy tanterveiről szóló viták döntő eleme nem is a hatékonyságról szól, sokkal inkább a történelemtanulás céljaival, illetve az ebből fakadó tartalmi és módszertani kérdésekkel összefüggő nézetek ütközése.

A tanterv módosításának elméleti megalapozásához érdemes volt figyelembe venni a történelemdidaktika felvetéseit, illetve a külföldi curriculumokból nyerhető tanulságokat is.

A történelemtanulásra vonatkozó elképzelések és a különböző tantervek megítélését megnehezíti, hogy nem állnak rendelkezésre olyan nemzetközi mérések, amelyek összehasonlíthatóvá tennék a történelemtanulás hatékonyságát, vagyis nincsenek bizonyítékaink arra nézve, hogy a történelemtanításra vonatkozó nézetek, illetve az ezek nyomán megvalósuló nemzeti gyakorlatok közül melyek azok, amelyek bizonyítottan követendőek lehetnek. Mindez összefügg azzal, hogy a tantárgy erősen kultúrafüggő, ami nem csak a tartalmak különbözőségében, de a célok kijelölésében és rangsorolásában is tetten érhető. Ennek ellenére mégis azonosíthatók azok a tendenciák és jellemzők, amelyek a 21. század történelemdidaktikai szakirodalmát, illetve tanterveit jellemzik.

Az egyik legvitatottabb kérdésben, a narrativitás-ismeretek kontra forrásfeldolgozáson alapuló képességfejlesztés dichotómiában a szakirodalmi eredmények és a nemzetközi tantervfejlesztési gyakorlat is a kiegyenlítődés irányába mutat. A tradicionális, elbeszélésen alapuló történelemoktatást a múlt század hetvenes éveiben kezdte felváltani nyugaton a képességfejlesztő és forrásközpontú szemlélet, aminek hazánkban is megvoltak az előzményei, de főként a rendszerváltoztatást követően vált nálunk is a korszerű történelemtanítás követelményévé; ezt tükrözte a 2003-as magyarországi történelem tanterv is. A tartalmi fejlesztés középpontjába a kompetencia fogalma került, ami az új érettségi követelményekkel összhangban valóban eredményezhetett kedvező változást a tantermi gyakorlatban. Ugyanakkor komoly ellenkezést váltott ki, hogy – jóllehet a tanterv a bevezetőjében a történelmet a társadalom közös emlékezetének nevezte – ennek az emlékezetnek a közös elemeit, történeteit, narratíváit, a konkrét ismereteket teljesen mellőzte, vagyis a tanárok számára minden elemében fakultatívvá tette. Mindez nehezen volt összeegyeztethető azzal a tantervben is megjelenő igénnyel, amely egy „közös kommunikációs alap” közvetítésében, a „közösséghez tartozás tudatának” vagy éppen „a nemzeti és európai identitástudatnak” az elmélyítésében látta a történelemtanítás feladatát.

Az ezredforduló közeledtével – részben a konstruktív pedagógia előretörésének is köszönhetően – a történelemdidaktikai szakirodalomban ismét előtérbe került a narratív megközelítés. Persze az elbeszélések szerepe a korábbiakhoz képest módosul: már nemcsak a társadalmi kohéziót és kommunikációt lehetővé tevő és az identitást erősítő kulturális kódrendszer átadása a cél, hanem hogy támaszt nyújtsanak a gondolkodási képességek fejlesztésének, és ezáltal megalapozhassák az élethosszig tartó tanulást.

A különböző országok történelem tantervei sok hasonlóságot mutatnak: a tantárgyleírás és a tantárgyi célok, a fejlesztendő képességek, kompetenciák, illetve a tanulási eredmények (learning outcomes vagy achievement standards) mellett felsorolják a kötelező vagy kötelezően választható tartalmakat. Ezek a tartalmak többnyire – bár erősen változó arányban – a nemzeti történelemre alapozódnak, és legalább a nemzeti történelem tekintetében igyekeznek valamilyen összefüggő narratívát adni. A többnyire uralkodó kronologikus elrendezés mellett a legtöbb tantervben ott van a tematikus megközelítés is, egyes történelmi korszakok, régiók, eseménysorok vagy problémák hosszmetzeti vagy szigetszerű tárgyalása. Ez ad lehetőséget több tantervben is a mélységelvű feldolgozásra.

A tantervek tantárgyi leírásaiban, célrendszereiben, tanulási eredményeiben általában megjelennek a történelemdidaktika ezredfordulós eredményei, amelyeket a tantervi felülvizsgálat során érdemes figyelembe venni. Ezek közül talán a legfontosabb a történelmi gondolkodás kiemelt szerepe és többféle aspektusa, a kontroverz témaválasztás és szemlélet, illetve a problémaorientált és multiperspektivikus megközelítés.

A 2012-es magyarországi tanterv visszaemelte a tantervbe a történelemtanítás hagyományain alapuló műveltségi tartalmakat, illetve beépítette a nemzetközi történelemdidaktika néhány újabb eredményét is. Ilyen előrelépésnek tekinthető például a történelmi kulcsfogalmak tantervbe illesztése, ami összekapcsolja a gondolkodás fejlesztését a képességfejlesztéssel és az ismeretekkel. Ugyanakkor általános vélemény szerint a kerettanterv olyan mennyiségű ismeret jellegű követelményt fogalmazott meg, aminek az elsajátíttatása az időkeret miatt nehezen megvalósíthatóvá, olykor illuzórikussá teszi a tevékenységalapú tanítást.

2. Alapelvek és célok

A megújult történelem tanterv egyszerre alapozódik a magyar történelemtanítás gazdag hagyományaira, a nevelés- és történettudomány, illetve a történelemdidaktika legújabb eredményeire, továbbá a történelemtanítás tapasztalataira. Nem tagadása a 2012-es tantervnek, sok tekintetben arra épül, ugyanakkor több ponton korrigálja azt, illetve új megközelítéseket alkalmaz. A változtatások közül a legfontosabbak: az alaptanterv – a többi tantárgyával összhangban – a történelemtudást elsősorban a tanulási eredmények kijelölésével írja le, csökken a kötelezően elsajátítandó ismeretek köre, módosul a magyar és az egyetemes történelem aránya és viszonya, a fejlesztési területek között megjelenik a történelmi ismeretek és a történelmi gondolkodás, valamint a kronologikus elrendezés mellett helyet kap a tematikus megközelítés.

A tanterv komplex célrendszert határoz meg. Ennek része a kulcskompetenciák, illetve a tanulási területhez kötődő kompetenciák fejlesztése éppúgy, mint a történelmi ismeretek elsajátítása vagy attitűdök formálása, elmélyítése; összességében a történelmi műveltség és történelmi gondolkodás kialakítása, amely a tanulót hozzásegíti a múlt megértéséhez, a jelenben való eligazodáshoz és a jövőre vonatkozó lehetőségek megfogalmazásához; illetve hogy kisebb-nagyobb közösségeinek autonóm és felelősen cselekvő tagja, polgára legyen.

A tartalom kiválasztása sokszempontú és többfázisú szelekció és felülvizsgálat eredményeként valósult meg, figyelembe véve az első, 2018-as változatra érkezett bírálatokat. A narratív hagyományok és a történettudomány újabb eredményei mellett fontos szerepet játszott olyan tartalmak kiválasztása, amelyek elősegítik a történelemtanulás sokrétű és komplex céljainak megvalósulását, a fejlesztési területeken megfogalmazott tanulási eredmények elérését, illetve támogatják a kulcskompetenciák erősítését is. A tartalom kiválasztása szolgáltatja az alapot olyan narratívák elsajátításához, amelyek alkalmasak arra, hogy a tanuló új ismereteit, tapasztalatait beágyazhassa, értelmezhesse későbbi élete során is – ezáltal megalapozza az élethosszig tartó tanulást. A történelmi gondolkodás kialakítását és fejlesztését támogatják a kulcsfogalmak mellett a fejlesztési területenként csoportosított tanulási eredmények, illetve hogy a történelmi gondolkodás maga is külön fejlesztési területként jelenik meg. Szintén ebbe az irányba mutat a mélységelvű megközelítés tantervbe illesztése.

A tanterv – ahogyan a korábbiak is – szükségszerűen kontroverz. A vitathatóság kiküszöbölése csak a tartalom olyan mértékű kiüresítése révén lett volna elérhető, amely önmagában is vitatható, miután mellőzné vagy legalábbis tetszőlegessé tenné a közösségi narratívákat megalapozó ismereteket, és elhagyná vagy relativizálná az ezekhez kapcsolódó attitűdöket, kulturális, erkölcsi és érzelmi viszonyulásokat – és ily módon semmiféle támaszt nem nyújtana az ezekhez kapcsolódó tantárgyi célok megvalósításához. Ugyanakkor a tartalomban nincs ideológiai vagy politikai indoktrináció, amely túlmutatna azokon a tantárgyi célokon, amelyek az utóbbi évtizedek alaptanterveiben egyaránt helyet kaptak, és így vélhetőleg társadalmi közmegegyezést tükröznek – gondolunk itt például a nemzeti és európai identításra, hazaszeretetre, az emberi jogok tiszteletére vagy a demokratikus elkötelezettségre.

3. Az alaptanterv szerkezete

A Nemzeti alaptanterv *Történelem és állampolgári* ismeretek műveltségterületi **bevezetője** összefoglalja a történelem, a történelmi tudás és az iskolai történelemtanulás-tanítás legfontosabb jellemzőit.

Az **Alapelvek és célok** fejezet bemutatja a tanterv tematikus elrendezésének a logikáját, valamint utal a magyar és az egyetemes történelem arányának és viszonyának a változásaira. Összesen 12 tantárgyi célt jelöl meg, amelyek között

– a korábbi tantervekkel összhangban – ismeret és kompetencia jellegű tudást tartalmak, illetve attitűd jellegű célok egyaránt szerepelnek. A tantárgyi célok természetesen nem tévesztendők össze a követelményekkel, azoknál lényegesen általánosabb megfogalmazásúak, és jellemzően túlmutatnak az iskolai tudáson. Közöttük megjelennek olyan elemek is, amelyek bár a nevelés-tanítás céljaként szerepelnek, és a tanár számára fontos feladatot jelölnek ki, de megvalósulásuk nem mérhető, és attitűd, illetve érzelmi-morális jellegük miatt ez értelemszerűen nem is követelhető meg (pl. magyar és európai identitás, hazaszeretet, demokratikus elkötelezettség).

Ezután képzési szakaszonként (5–8. és 9–12. évfolyam) következnek **A tantárgy tanításának specifikus jellemzői**. Itt elsősorban a témák kiválasztásának és elrendezésének elveiről van szó, az általános iskolai korosztálynál különös hangsúllyal az életkori sajátosságok figyelembevételére. Ennek a résznek a végén sorolja fel a tanterv az értelmező és tartalmi kulcsfogalmakat.

A **Fő témakörök** az 5–8. évfolyamon összesen 25 témakört és azon belül 78 témát, a 9–12. évfolyamon 29 témakört és 87 témát jelöl ki. A témakörök és témák a magyar és egyetemes történelem legfontosabb jelenségeit, folyamatait és eseményeit foglalják magukba.

A **Tanulási eredmények** szintén képzési szakaszonként jelennek meg. Az átfogó célként kitűzött tanulási eredmények összekötik a tantárgyi célokat az öt fejlesztési terület szerinti részletes tanulási eredményekkel. Az öt fejlesztési terület a korábbi négyhez képest a történelmi ismeretekkel gyarapodott, ezek a tanulási eredmények a témakörökben megjelöltekkel együtt határozzák meg az ismeret jellegű tudást. Új fejlesztési terület még a történelmi gondolkodás, amely magában foglalja a korábbi kritikus gondolkodást is. Az 5–8. évfolyamokon összesen 56, míg a 9–12. évfolyamokon 65 tanulási eredmény részletezi az elsajátítandó tartalmakat és kompetenciákat. A tanulási eredmények a témakörökkel és témákkal, valamint a kulcsfogalmakkal együtt alkotják a tanterv által meghatározott, mindenki által elsajátítandó történelmi tudást.

4. A kerettanterv

A kerettanterv az alaptanterv alkalmazását elősegítő dokumentum. Alapját képezi az iskolák helyi tantervének, a taneszköz- és tankönyvfejlesztésnek, illetve a tantárgy vizsgakövetelményeinek.

A kerettanterv egyaránt tartalmaz kötelező és javasolt elemeket. Kötelezők a *tanulási eredmények, az értelmező és tartalmi kulcsfogalmak, a témakörök, a témák és altémák, a lexikák* (fogalmak és adatok) és a *fejlesztési feladatok*. Javasolt elemek az *óraszámok*; a témakörök, témák és altémák sorrendje; valamint a *javasolt tevékenységek*.

A kerettantervi szabályozás az alaptantervénél részletesebb, különösen a tartalom tekintetében, ahol az alaptanterv témaköreit és témáit kiegészíti a témák alá rendelt altémákkal, illetve az ehhez kapcsolódó kötelezően elsajátítandó fogalmakkal és adatokkal. A részletező szabályozás legfontosabb célja, hogy az alaptantervben megjelent tananyagcsökkentési koncepció a gyakorlatban is érvényre jusson. Ennek érdekében a kerettanterv pontosan körülírja a kötelező minimumot, ezzel kíván gátat szabni a tartalmakat kiterjesztő, a hagyományos tematikát visszaemelő tankönyvírói és tanári gyakorlatnak.

A történelem tantárgyhoz három kerettanterv készült, az 5–8., a 9–12., illetve a hat évfolyamos gimnáziumok számára a 7–12. évfolyamra.

A hat évfolyamos kerettanterv lehetőséget teremt arra, hogy a tanulók a 9–12. évfolyamra meghatározott tartalmakat a korábbiakhoz hasonlóan hosszabb időn keresztül, négy helyett öt év alatt (8–12. évfolyamokon) sajátítsák el. Ugyanakkor felszámolja azt a hátrányt, hogy az általános iskola 7–8. évfolyamát elvégző tanulókkal szemben a hat évfolyamosok csak a középiskola utolsó évfolyamain találkozhatnak a modern történelem eseményeivel. A hat évfolyamos kerettanterv szerint a tanulók a 7. évfolyamon – az általános iskola 7–8. évfolyamai kronologikus témáinak a feldolgozásával – megismerkednek a 20. század és az ezredforduló magyar és egyetemes történelmének legfontosabb tényeivel, jelenségeivel, fordulópontjaival és folyamataival. A 20–21. századi történelem 7. évfolyamon történő feldolgozása támogatja a későbbi tanulást is: elősegíti a régebbi korok többszempontú tanulmányozását, illetve párbeszédképessé teszi a tanulókat a jelen társadalmi, politikai, gazdasági és kulturális kérdéseiről.

A kerettantervek bevezetője a történelemtanítás alapvető céljai és alapelvei kapcsán részletezi, hogy a tantárgy milyen módon fejleszti az alaptantervben megfogalmazott kulcskompetenciákat.

Ezt követi az egyes tanulási szakaszokra vonatkozó jellemzők leírása: célok, alapelvek, a tantárgy tanulása szempontjából releváns életkori sajátosságok, a tematikus szerkezet, módszerek, tevékenységformák, illetve a tanulási szakasz egyéb specifikumai jelennek itt meg. Az általános iskolai kerettantervben ezt követi az

5–6, illetve a 7–8. évfolyamokra vonatkozó kulcsfogalmak és a fejlesztési területként csoportosított tanulási eredmények leírása. Ezzel szemben a középiskolai tantervben a kulcsfogalmak és a tanulási eredmények négy évfolyamra kerültek meghatározásra, a történelmi ismeretek fejlesztési terület kivételével, amelyet kétévenként szabályoz a tanterv: a 9–10., 11–12, illetve a hat évfolyamos kerettanterv a 7–8. évfolyamra.

A kerettanterv témakörönként határozza meg a javasolt óraszámot. Ezek összege a mélységelvű feldolgozásra szánt óraszámokkal együtt megfelel az évi teljes óraszám kb. 95%-ának, amely elegendő a témák ismeretanyagának feldolgozásához és a tanulási eredményekhez kapcsolódó kompetenciák fejlesztéséhez. A kerettantervben meghatározott tanulási tartalmak azonban átlagos esetben a javasolt órakeret kb. 80–85%-ában feldolgozhatók, így maradhat idő időigényesebb tanulói tevékenységekre, a helyi tantervben megjelenő új altémák beemelésére.

A kerettanterv javaslatot tesz a mélységelvű feldolgozást lehetővé tevő plusz óraszámokra is. Az évente két téma mélységelvű feldolgozására javasolt óraszámok (általában 6–10 óra) az adott témára szánt alapórászámmal együtt adják azt az órakeretet, ami a mélységelvű feldolgozáshoz szükséges.

A *témakörönként* megjelenő tantervi táblázatok magukba foglalják a hozzánk tartozó témákat, a konkrétabb tartalmakat feltüntető altémákat, valamint az egyes témakörökhöz kapcsolódó *Fogalmak és adatok/Lexikák* címszó alatt a kötelezően elsajátítandó fogalmakat, személyeket, kronológiai és topográfiai adatokat. Minden fogalmi elem csak egyszer fordul elő, annál a témakörnél, ahol kötelező elemként először szerepel a tantervben. A középiskolai tanterv lexikája feltünteti az adott témához kapcsolódó olyan lexikai elemeket is, amelyek az általános iskolában már szerepeltek, ezeket a szöveg aláhúzással jelzi. A táblázat utolsó oszlopában feltüntetett fejlesztési feladatok teljesítésével valósulnak meg az előírt tanulási eredmények.

A táblázat alatt témakörönként felsorolt *javasolt tevékenységek* nem kötelező elemei a tantervnek, de eredményessé tehetik a tananyag feldolgozását, és hozzájárulhatnak a tanulási eredmények eléréséhez. Ezek természetesen elhagyhatók, kicserélhetők, illetve bővíthetők különféle tanulási eljárásokkal, tevékenységekkel a tanulócsoporthoz felkészültsége és tanulási igényei, a kijelölt tanulási célok, illetve a tanár egyéb szempontú didaktikai szándékai szerint.

5. Tananyagcsökkentés a Nemzeti alaptantervben és a kerettantervben

Az új Nemzeti alaptanterv leglényegesebb célja és eredménye a tananyag nagymértékű és végiggondolt csökkentése. Az alaptanterv így lehetővé teszi, hogy csak annyi ismeretet tanítsunk, amennyit a tanulók el tudnak sajátítani és értően tudnak alkalmazni. Alapelve, hogy csak azokat az ismereteket tanítsuk meg, amelyek segítik a tanulókat eligazodni a múltban és a jelenben. Ezen halmon belül is kiemelt jelentőségű a *kulturális kódrendszer*, amely lehetővé teszi az alapértékekkel való azonosulást és a róluk folytatott kommunikációt. A tananyagcsökkentés érdekében a *két ciklus, az 5–8. és a 9–12. évfolyam tananyaga a korábban megszokotthoz képest kevésbé ismétli egymást*. Ugyanakkor az új Nemzeti alaptanterv egy új tantárgyat vezet be, *az állampolgári ismereteket*, így a társadalmi, állampolgári, gazdasági ismeretek kikerültek a történelem követelményei közül.

A 2012-es rendszerben a témák száma minden szinten bővült. Az alaptantervben szereplő témák számát a kerettanterv megduplázta, majd az OFI tankönyveiben ebből még 20–30%-kal több lecke készült. Az új Nemzeti alaptantervben megjelenő témákat a kerettanterv nem bővíti tovább, és ezek alapvetően egy-egy tankönyvi leckében feldolgozható tananyagmennyiséget jelölnek ki. A Nemzeti alaptantervben, a kerettantervben és a készülő tankönyvekben ezáltal ugyanannyi téma, illetve lecke szerepel. A csökkenés jellegére és mértékére álljon itt az ókor példája a 9–10. évfolyamon.



2012 Nat	2012 kerettanterv	2012 OFI tankönyv	2020 Nat, kerettanterv és ajánlott tankönyv
<ol style="list-style-type: none"> 1. Az emberi civilizáció kezdetei 2. Anyagi és szellemi kultúra, vallás az ókori Keleten 3. Hellász – a poliszok és a birodalom: Athén, Spárta, Nagy Sándor 4. Az antik kultúra öröksége, a filozófiai gondolkodás kezdetei 5. Róma – a köztársaságtól a császárságig 6. A zsidó és keresztény kultúra 7. A népvándorlás és az antik civilizáció felbomlása 	<ol style="list-style-type: none"> 1. A történelem forrásai 2. Az első társadalmak 3. Folyamvölgyi kultúrák 4. A Közel-Keletet egyesítő birodalmak 5. Az ókori Kelet kulturális öröksége 6. A zsidó nép vallása és története 7. A polisz kialakulása 8. Az athéni demokrácia 9. Spárta 10. Görög hitvilág, művészet, tudomány 11. Nagy Sándor és a hellenizmus 12. Róma útja: köztársaságból császárság 13. A köztársaság és a császárság államszervezete 14. Gazdaság, gazdálkodás, életmód 15. Hitvilág, tudomány, művészet, jog 16. A kereszténység kialakulása 17. Pannónia 18. A népvándorlás, az antik civilizáció felbomlása 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Óskor 2. Mezopotámia 3. Egyiptom 4. Hódító birodalmak 5. Izrael és Fönícia 6. India és Kína 7. Kréta, Mükéné, a poliszok kialakulása 8. Az athéni demokrácia 9. A spártai állam 10. Görög mindennapok 11. A görög-perzsa háborúk 12. Nagy Sándor 13. Görög vallás, művelődés 14. Itália első századai 15. A hódító Róma 16. A köztársaság válsága 17. Az egyeduralom kialakulása 18. Életmód és mindennapok 19. A kereszténység kialakulása 20. A császárság évszázadai 21. A népvándorlás, Róma bukása 22. Pannónia 	<ol style="list-style-type: none"> 1. A Közel-Kelet civilizációi 2. A görög civilizáció 3. Az athéni demokrácia 4. A római civilizáció 5. A római köztársaság 6. Politeizmus és monoteizmus 7. A kereszténység kezdete 8. Egy eurázsiai birodalom: a hunok

1. táblázat. Az ókori témák (leckék) a 2012-es és a 2020-as szabályozásban

A tananyagcsökkentés egy másik dimenziója a kötelezően elsajátítandó lexikai ismereteké: míg a 2012-es kerettanterv 10-15%-kal növelte, addig a 2020-as 15-20%-kal csökkentette a kötelező lexika mennyiségét.

5-12. évfolyam	Tanterv	Fogalom	Személy	Kronológia	Topográfia
	2012	476	224	186	167
	2020	403	185	145	149

2. táblázat. Lexikai elemek a 2012-es és a 2020-as kerettantervben

A kerettantervi témák tartalmát tovább pontosítják az altémák, melyek egy-egy tankönyvi lecke néhány bekezdésnyi szövegének és a hozzá kapcsolódó forrásoknak és feladatoknak felelnek meg. Ami tehát a téma altémái között nem szerepel, az nem értendő bele a kötelező tananyagba. Különösen fontos ez azon témák esetében, amelyek anyaga korábban több tankönyvi leckében jelent meg. Az új tanterv kifejezetten szeretné elkerülni, hogy a teljes korábbi tananyag feldolgozására tegyenek kísérletet a tanórán. Erre álljon itt egy példa a francia forradalom feldolgozásáról. A táblázatban számozva a kerettantervi témák, illetve a tankönyvi leckék szerepelnek. A leckéken belül az egyes bekezdések tankönyvi címei (2012), illetve a kerettantervben meghatározott altémái (2020) állnak, zárójelben pedig azok tartalmi elemei.

2012 kerettanterv	2012 OFI tankönyv	2020 Nat, kerettanterv és ajánlott tankönyv
<p>1. A francia forradalom eszméi, irányzatai, hatása</p> <p>2. A napóleoni háborúk Európája és a Szent Szövetség rendszere</p>	<p>1. Forradalom Franciaországban</p> <ul style="list-style-type: none"> · Az abszolutizmus válsága (abszolutizmus, rendiség, államcsőd) · A forradalom kirobbanása (harmadik rend, labdaházi eskü, Bastille) · Az alkotmányos monarchia időszaka (Emberi és polgári jogok nyilatkozata, alkotmány, konfliktus az egyházzal, király szökése, hadüzenet) <p>2. A forradalom bukása, a diktatúra időszaka</p> <ul style="list-style-type: none"> · A belső ellentétek kialakulása (köztársaság, háború) · Politikai áramlatok a forradalom első éveiben (Gironde, jakobinusok, király pere) · A forradalmi kormányzat időszaka (jakobinus diktatúra, terror) · A diktatúra felszámolása (Direktórium, tábornokok) <p>3. A napóleoni háborúk Európája</p> <ul style="list-style-type: none"> · Az egyeduralom kiépítése (Bonaparte, hadjáratok, konzulátus, konszolidáció, császárság) · A hódító császár (hódítások, kontinentális zárlat, nemzeti ellenállás, dinasztikus kísérlet) · A császárság bukása (oroszországi hadjárat, Lipcse, Elba, Waterloo) 	<p>1. A francia forradalom és hatása</p> <ul style="list-style-type: none"> · A forradalom kitörése és az Emberi és polgári jogok nyilatkozata (abszolutizmus, rendiség, államcsőd, Bastille, Emberi és polgári jogok nyilatkozata, alkotmány) · A jakobinus diktatúra (diktatúra, terror) · Napóleon birodalma: a polgári berendezkedés exportja (konszolidáció, hódítás, forradalom exportja, Waterloo)

3. táblázat. A francia forradalom a 2012-es és a 2020-as szabályozásban

6. A legfontosabb változások a Nemzeti alaptantervben és a kerettantervben

A tananyagcsökkentés legfőbb velejárója a kontinuitás és a totalitás feladása. Az új tanterv az egyetemes történelmet, legalábbis annak a 20. század előtti korszakait csak szigetszerűen tárgyalja. Kísérletet sem tesz folyamatos történetmesélésre, és kifejezetten kerüli az egyes országok történetének külön-külön bemutatását. Az egyetemes történeti témák egy része olyan csomóponti eseményeket jár körül, más része pedig olyan általános modelleket mutat be, amelyek jelentőségét hatásuk adja. A magyar történelem már a korai szakaszaiban is viszonylagos folytonossággal tárgyalandó. Az egyes témák itt nem szigetek, hanem inkább stációk. Ugyanakkor a szigetszerűség csak a történelem korai szakaszainak bemutatására igaz. A magyar történelem esetén a váltás a reformkornál következik be, az egyetemesnél csak az első világháborúnál. A 19–20. század eseményeinek ugyanis akkora a jelent formáló hatásuk, hogy ezeknél az ok-okozati összefüggések megértéséhez folyamatos tárgyalásra van szükség.

Példák:

Az ókori Róma öröksége (5–6. évfolyam)

A téma elsősorban a császárkori Rómában zajló életet mutatja be. Ennek részeként a tanulók megismerik a hely és a kor ikonikus épületeit, a nagyszabású versenyeket és mindezek háttérében a családi életet. A téma nem tartalmaz eseménytörténetet, nem tárgyal társadalm szerkezetet és gazdasági rendszert. Az ókor, a középkor és a kora újkor életmódját az 5–6. évfolyamos tanterv mindig egy-egy konkrét településből kiindulva tárja fel.

Árpád-házi királyportrék (5–6. évfolyam)

A téma öt kiemelkedő Árpád-házi uralkodót mutat be, mindegyiknek egy-egy, a kulturális kódban rögzült tulajdonságára koncentrál. Nem a teljes politika-, társadalom- és gazdaságtörténet lett itt elrejtve, és szintén nem öt életrajz az elvárás. Az a cél, hogy a színes történeteken keresztül a tanulók megértsék, miért és milyen szerepet töltenek be a híres királyok a történeti emlékezetben. A közép- és kora újkor magyar történelmet az 5–6. évfolyamos tanterv portrék köré szervezve mutatja be.

A korai kapitalizmus (9–10. évfolyam)

A téma a nagy földrajzi felfedezések utáni időszak újdonságait mutatja be, nem sűríti magába az eddig hagyományosan külön tanított országtörténeteket. Ehelyett kizárólag az új gazdasági jelenségeket veszi sorra, és regionális összehasonlítást tesz. A cél a kapitalizmus általános modelljének megismerése, ami megalapozza a későbbi gazdaságtörténeti témák feldolgozását.

A kontinuitás és a totalitás feladásának következményeként egyes témákat már tartalmuk alapján csoportosít a tanterv. Ez megszünteti azt a kényszert, hogy ki kelljen tölteni a kontinuitás feladása miatt keletkezett kronológiai lyukakat. A *tematikus* elrendezés lehetővé teszi, hogy sok évszázados korszakokat lehessen tömören jellemezni, csak a meghatározó jelenségekre, folyamatokra fókuszálva. Másrészt a pusztán időbeliségen túl sokkal fontosabb összefüggések bemutatására nyújt lehetőséget.

Példák:

Vallások az ókorban (9–10. évfolyam)

A keresztény és zsidó vallás egy témakörben szerepel, szemben a korábbi gyakorlattal, ahol a zsidó vallás az ókori Kelet témakörénél, míg a kereszténység Rómánál került elő. Mindehhez hozzá kell tenni, hogy a történelemoktatás valójában a kronológiai elhelyezés ellenére eddig is időtlen tablókat festett a vallásokról. Az új elrendezésben jobban érzékelhetők a keresztény és zsidó vallás összefüggései, hasonlóságai, de a különbségei is.

A reformkor (9–10. évfolyam)

A témakör ugyan kronologikus, de két témája már nem: A politikai élet színterei, illetve A reformkor fő kérdései. Ez az elrendezés lehetővé teszi, hogy a lényeges jelenségeket, folyamatokat, a kereteket adó politikai intézményeket, valamint a reformkor lényegét jelentő alapvető programpontokat (nemzeti ébredés, jobbakérdés stb.) úgy lehessen bemutatni, hogy azok nem aprózódnak szét az egymást követő országgyűlésekre.

Szintén eltérés a hagyományos időrendi tárgyalástól a hosszmetzeti témák bevezetése. Bizonyos régiók vagy témák eddig minden korszakban csak pár mondatban kerültek elő, ezért periférikusak maradtak, és folyamattá sem álltak össze a róluk tanultak. A hosszmetzeti témák ezeket a problémákat küszöbölik ki, egy-

egy régió vagy téma nagyon hosszú távú követésével. A hosszmetsetek zöme a 7–8. évfolyam lezáró szakaszában található, ugyanis bizonyos bonyolultabb, elméleti konstrukciókat célszerűbb ekkor tanítani, mint az 5–6. évfolyamon. Másrészt a hosszmetsetek különösen alkalmasak szintetizálásra, hiszen a történelemtanulás első négyéves ciklusa lezárul 8. évfolyamon.

Példa:

A demokratikus állam (7–8. évfolyam)

Ez a hosszmetset az athéni demokráciától az amerikai és brit berendezkedésen keresztül jut el a mai magyar államszervezetig. Ezek a témák eddig külön évfolyamokon kaptak helyet, ráadásul Athén az 5. évfolyamon, amikor a tanulók még nem rendelkeznek elvont fogalmi gondolkodással. Az új elrendezés átláthatóbbá teszi az összefüggéseket, és alkalmasabb az összehasonlításra. Mivel egyik esetben sem az eseménytörténeten, hanem a modellen van a hangsúly, kiragadásuk a konkrét korszakból nem jelent problémát.

A tananyagcsökkentés nagyobb mértékben érintette az egyetemes történelmet, így a *magyar történelem aránya a tananyag kb. 60–65%-ára nőtt*. Legalább ilyen lényeges az egyetemes és a magyar történelem egymáshoz való viszonyában bekövetkezett változás. Eddig egy-egy korszak egyetemes történelmét követte az adott korszak magyar történelme. Ez sok esetben felesleges kettőződéshez vezetett: ugyanazt a jelenséget egy európai és egy magyar példán is bemutatta. Az új tanterv ezen párhuzamosságok egy részét kiiktatta, és igyekszik az összefonódó vagy azonos *európai és magyar történelmi jelenséget, folyamatot egy egységben bemutatni*. A korábbi hagyomány mögött meghúzódó centrum-periféria megközelítésnek vannak előnyei, hiszen viszonyítási pontokat, értelmezési keretet biztosít a magyar történelem tárgyalásához. Ugyanakkor a magyar történelem ebben a szemléletben könnyen egyszerű lemaradástörténetté válhat. Az új tanterv a magyar történelmet inkább a saját kontextusába helyezi, a helyi kihívásokra adott válaszként értelmezi, ami realitásabb, méltányosabb és pedagógiailag is gyümölcsözőbb megközelítés.

Példák:

Élet a kolostorban – egy magyar kolostor (pl. Pannonhalma) bemutatásával (5–6. évfolyam)

A téma a középkori keresztény egyházat mutatja be, mindezt azonban magyar példákon keresztül. A középkori magyar egyház felépítését, a pannonhalmi kolostor működését és a magyar templomok építészeti stílusát tárgyalja. Természetesen a magyar példákból általánosít, de a tanterv nem tartalmaz külön európai és magyar egyháztörténetet.

Példa:

A felvilágosult abszolutizmus reformjai (9–10. évfolyam)

A téma Mária Terézia és II. József reformjait mutatja be. Ezeken keresztül tárja fel a felvilágosult abszolutizmus céljait és jellemzőit. Ezeket általánosítja, de nem illusztrálja más európai példákkal is. A porosz, orosz stb. felvilágosult abszolutizmusok tehát nem szerepelnek a tantervben, hiszen a jelenség megértéséhez elegendő a magyar példa.

A 20. századi magyar történelem számos tragédiával és traumával terhelt. A világháborúk és a diktatúrák okozta szenvedések bemutatása azonban eddig általában alkalmazkodott a hagyományos nyugati történetíráshoz, a győztesek narratívájához. Az új tanterv objektívebb, kiegyensúlyozottabb megközelítést alkalmaz, ahol az elkövetők felelősségét nem megkérdőjelezve helyez nagyobb hangsúlyt az áldozatok szenvedésére. Ennek következtében bővül a 20. századi tananyag három tematikai csomópont – az első és a második világháború, valamint a Kárpát-medencei etnikai konfliktusok – körül kristályosodva.

Példa:

Az ország pusztulása, deportálások a GULAG-ra (11–12. évfolyam)

A téma az 1944–45-ös évek eseményeit mutatja be Magyarországon a nyilasuralomtól a szovjet megszállásig. A tanterv annak az érzékeltetésére törekszik, hogy miközben a szovjet hadsereg megszabadította Magyarországot a náci uralomtól, és véget vetett a holokausztnak, a társadalom más csoportjai számára szenvedést hozott, és az etnikai tisztogatások, a kollektív büntetés korszaka nem ért véget.

7. Módszertani ajánlások

Módszertani szempontból fontos általánosságban előrebocsátani, hogy a tanterv alapvetően egy szabályozó dokumentum, amely minden tanuló esetében elérendő és elsajátítandó tantárgyi célokat és tudáselemeket ír le, ennek megfelelően tehát elsődlegesen nem a módszertani útmutatás a célja. Ugyanakkor az új alap- és kerettantervnek több olyan jellegzetessége van, amelyek egyrészt lehetőséget teremtenek, másrészt generálják is a tanulói tevékenységen alapuló változatos és hatékony módszerek alkalmazását.

Az ismeret jellegű tartalmak csökkentése és az ennek révén rendelkezésre álló időkeret, a mélységelvű tanítás megjelenése, az életkori sajátosságokat, a tanulói érdeklődést és előzetes tudást a korábbinál jobban figyelembe vevő tematika, a tanulási eredmények megjelenése olyan változások, amelyek elősegítik a tanulást középpontba állító tanórai tevékenységeket, folyamatokat. A tanári magyarázat vagy történetmesélés mellett lehetőség nyílik a különböző egyéni vagy csoportos tanulói tevékenységekre, információgyűjtésre és -feldolgozásra, források értelmezésére és kritikai elemzésére, jelenségek vizsgálatára, hipotézisek megfogalmazására és bizonyítására, vitára, prezentációk készítésére stb.

A tanterv – a többi tantárgyhoz hasonlóan – a történelemtudást elsősorban tanulási eredmények révén határozza meg, amelyek nagyobb része a történelem tantárgy esetében nem kapcsolódik konkrét tartalmakhoz. Ez megkívánja, hogy az oktatási folyamatban a tanulásra, illetve a tanulói tevékenységre helyeződjen a hangsúly, hiszen a tanulási eredmény elérése azt jelenti, hogy a tanuló végre tudja hajtani a tanulási eredményben megfogalmazott műveletet, cselekvést. A nem konkrét tartalmakhoz kötődő tanulási eredmények végső soron elősegítik a tudás transzferálhatóságát, vagyis az iskolai tudáson túlmutatva olyan kompetenciák elsajátítását támogatják, amelyek a tanuló felnőtt életében, személyes sorsának irányításában, közösségi szerepvállalásában is hasznosulhatnak.

Ugyanakkor egyes témafajták különösképpen elősegítik és igénylik is a változatos, tanulói aktivitáson alapuló módszerek alkalmazását. Például az életmódtörténeti témák alkalmasak szolgáltatnak egyrészt a sokszempontú, jelenségalapú megközelítésekre, másrészt arra, hogy a tanuló összehasonlíthassa különböző korok embereinek életét, szokásait, életkörülményeit a saját korának, környezeté-

nek, családjának életmódjával, ami nagyban növeli a tanulói motivációt. Mindez hozzájárul a tanuló énképének formálódásához, és nélkülözhetetlen tapasztalat a történelmi gondolkodás kialakulásához.

Egyes történelmi témák olyan kontroverz helyzeteket, emberi dilemmákat, választásokot jelenítenek meg, amelyek alkalmat adnak a tanulói aktivitásra, a probléma-alapú tanulásra. Egyik motiváló forma lehet ezeknek a helyzeteknek a dramatizálása, ami megkívánja, hogy a tanulók felfedezzék azokat a szándékokat, mozgatórugókat, félelmeket és körülményeket, amelyek az egyes szereplők cselekedeteit, érvelését, érzelmeit meghatározhatják. Az így megtapasztalt multiperspektivikus megközelítés szintén a történelmi gondolkodás egyik alapvető összetevője.

A 20. század második felét, illetve az ezredfordulót érintő témák olyan jelenségeket, eseményeket érintenek, amelyekről a családi emlékezet is őrizhet történeteket, adatokat, emlékképeket. Ezek felderítése, dokumentálása, összevetése a más forrásokból nyert információkkal, ismeretekkel szintén az aktív tanulás körébe tartozó tevékenységeket kíván. A családtörténet bevonása – túl a történelmi tanulságokon és a kompetenciafejlesztésen – járulékos elemként a generációkon átívelő párbeszéd generálója is lehet.

A szabad időkeret lehetőséget ad helytörténeti témák beillesztésére, amelyek a kutatásalapú és jelenségalapú feldolgozás mellett támogatják az autentikus tanulóhoz kapcsolódó megközelítéseket.

Az alábbiakban konkrét példák következnek arra, hogy az egyes témák, illetve fejlesztési feladatok miként generálhatják, illetve támogathatják az aktív tanulási stratégiák alkalmazását a gyakorlatban, a történelemórákon.

Aktív tanulás

Az aktív tanulás olyan tanulási folyamat, melynek során a tanulók tevékenysége a tudás megszerzésében kiemelt szerepet kap. Része az önálló vizsgálódás, az így szerzett tudás rendszerezése, a problémamegoldás, illetve a saját ötlet, elképzelés, gondolat megfogalmazása és közreadása.

Autentikus, hiteles tanulás: olyan oktatási eljárásokra utal, amelyek arra irányulnak, hogy összekapcsolják a tanulók iskolai tanulását a valóságos életproblémákkal és alkalmazásokkal. Ez egyrészt jelentősen növelheti a tanulás élményszerűségét, a tanuló motiváltságát, másrészt fejleszti a tanulók történelmi tudatát, gondolkodását is.

- Középkor 9–10. évfolyam, vallások az ókorban témakör, fejlesztési feladat: „A vallások mindennapi életre gyakorolt hatásainak megállapítása” / Hódító birodalmak témakör, javasolt tevékenység: „Kiselőadás, prezentáció készítése jellegzetes iszlám vallási épületekről, szokásokról.” – *Mindannyian tudjuk, hogy a vallások civilizációformáló erőként a szekuláris társadalmak kulturális hátterét is alapvetően meghatározzák. Az idézett fejlesztési feladat, illetve javasolt tevékenység elvégzése során a tanulóknak lehetősége nyílik megismerni, hogy az ókorban és a koraközépkorban kialakult vallások miként határozzák meg ma is a saját mindennapjaikat.*
- A második világháború témakör, általános iskola 7–8. évfolyam, javasolt tevékenység: „Második világháborús emlékhelyek, emlékművek és sírhelyek feltérképezése és felkeresése a lakóhelyen és környékén” – *Az adott történelmi téma áttekintésekor kézzelfoghatóvá, jelenvalóvá válik a nap mint nap látott helyszínek, épületek témához kötődése. A tanórán előkerülő tartalom a tanulók 21. századi mindennapjaiban is megjelenik. Jó esetben a tanulóban a későbbiekben az adott helyen elhaladva rendszeresen felidéződik a téma.*

Jelenségalapú tanulás: A tanulás természetes folyamatából kiindulva a tudás kialakítását olyan aktív folyamatnak tekinti, amely a tanulási tapasztalatok mentális szerveződésében az elsődlegesen tantárgyi területekhez kötött ismertszerzésen túlmutat, és a tudást ezeken átívelve, egy jelenség vagy fogalom köré csoportosítva alakítja tovább. A történelem kerettanterv tematikus és hosszmet-szeti elrendezésű témakörei általában alkalmasak a jelenségalapú tanulásra, hiszen a kronológiai logikából kilépve itt egy-egy kitüntetett téma, jelenség válik a tematika szervező elvévé.

- A középkor világi témakör, általános iskola 5–6. évfolyam, javasolt tevékenység: „Alaprajz készítése vagy értelmezése egy középkori városról, uradalomról, várról vagy kolostorról” – *Egy konkrét város alaprajzának értelmezése során a tanuló magára a városi életre koncentrálna. Ennek során például számos földrajzi ismeretet kell felhasználnia: a folyómenti területen az alaprajz készítésekor elkerüli az árteret; a domborzati viszonyoknak megfelelően helyezi el a fellegvárat, a városkapukat; vagy éppen településföldrajzi ismereteket felhasználva helyezi el az egyes városrészeket (lakónegyed, piactér, különböző kézművesek utcái stb.). Így a városi életet vizsgálva a szűken vett történelem diszciplináris határain túl az egész jelenség a maga interdiszciplinaritásában jelenik meg.*

- A magyarság és a magyarországi nemzetiségek a 20-21. században témakör, középiskola 11-12. évfolyam, javasolt tevékenység: „A kisebbségben élő magyarság egy kiemelkedő személyiségének bemutatása” – *A megfelelően kiválasztott személyiség életútjának áttekintése során igen komplex kép alakulhat ki a tanulóban – például Kós Károly esetében a történelmi tényezők mellett az irodalom vagy az építészet is megjelenik, ismét segítve, hogy a tanulók ne tudományterületekre szétbontva ismerjék meg a világot.*

Felfedezései tanulás: A felfedezés a problémamegoldás egyik formája. A felfedezés egyfajta induktív érvelés, amikor a tanulók áttérnek a konkrét példák tanulmányozásáról az általános szabályok, fogalmak és elvek megfogalmazására.

- Népesedés és társadalom témakör, általános iskola 7-8. évfolyam, javasolt tevékenység: „A népesedéstörténet statisztikai adatainak értelmezése, csoportosítása és felhasználása állítások alátámasztására vagy cáfolására” – *A tanár által jól megfogalmazott elméleti állítások vagy szabályszerűségek nagyon jól vizsgálhatók gyakorlati adatsorokon. Például a demográfiai átmenet közismert diagramját áttekintve a tanulók könnyen cáfolni tudják azt az állítást, hogy a 19. századi demográfiai robbanás a születésszám növekedése miatt következett volna be.*
- Háborútól forradalomig témakör, 11-12. évfolyam, javasolt tevékenység: „A kékcédulás választások feldolgozása adatsorok és a választási törvény értelmezésével” – *A javasolt tevékenység elvégzése során a tanulók a konkrét választási adatok (pl. névjegyzékből kihagyottak száma, a kékcédulás szavazatok száma, a választójog szűkítésének aránya) elemzése során juthatnak el az 1947-es választások torz mivoltának felismeréséig.*

Mélységelvű feldolgozás

A tanterv alapvetően megőrzi a magyar történelemtanítás hagyományaiból fakadó áttekintő, szélességelvű megközelítést. Ez lehetővé teszi, hogy a tanuló megismerkedjék a történelmi hagyományokkal, a kulturális kód legfontosabb elemeivel, illetve a 19-20. század történelmének máig ható folyamataival. Emellett azonban az új alaptanterv előírja néhány, a helyi tantervben megjelölt – vagyis a tanár által választott – téma mélységelvű feldolgozását is. A mélységelvű tanulás egy adott történelmi jelenség vagy probléma mélyebb megértését tűzi ki célul, ami feltételezi a többszempontú vizsgálatot, illetve a multiperspektívikus megközelítést. A mély-

ségelvé feldolgozás során – különösképpen a középiskola felsőbb évfolyamaiban – a tanulók megtapasztalhatják a történelmi látásmódot és módszereket is. Ennek során az aktív tanulás minden lehetősége nem csak alkalmazható (pl. projektalapú tanulás, kutatásalapú tanulás stb.), hanem szükségszerűen a kérdezés, a tanulói munka, a kutatás áll a középpontban, továbbá olyan tevékenységekre ad lehetőséget, amelyekre a hagyományos feldolgozás során nem vagy alig jut idő (múzeumi óra, filmek feldolgozása stb.). Az alábbiakban egy általános iskolai és egy középiskolai mélységelvé témafeldolgozás olvasható példaként.

A Nemzeti alaptanterv és a kerettanterv is úgy rendelkezik, hogy a helyi tanterv által kijelölt évi legalább két mélységelvé témára a javasolt óraszám felül évente 6-10 óra fordítható. Ez azt jelenti, hogy az alábbi példák esetében a következőképpen számítható ki az óraszám:

Élet a várban mélységelvé téma: 6 óra. A kerettanterv 13 órát ajánl a 4 témát felölelő középkor világi témakörre – ebből kb. 3 óra jut egy témára, tehát az alapvetően javasolt óraszám 3. Ehhez a mélységelvé órákra biztosított keretből további 3 órát rendelve alakul ki a 6 órára tervezett mélységelvé téma.

Magyarország az első világháborúban téma: 8 óra. A kerettanterv 14 órát ajánl A nagy háború témakörre (összesen 4 témával) – ebből a vizsgált témára tervezhető 4 óra, tehát az alapvetően javasolt óraszám ebben az esetben 4. Ehhez a mélységelvé órákra biztosított keretből további 4 órát rendelve alakul ki a 8 órára tervezett mélységelvé téma.

(Ezeknél az óraszámoknál természetesen több is juthat a mélységelvé feldolgozásra, hiszen még a 15-20%-os szabad időkeretből is lehet erre a célra felhasználni.)

Általános iskola 5-6. évfolyam: Élet a várban (6 óra) – egy magyar vár (pl. Visegrád) és uradalom bemutatásával

- 1-2. óra: új anyagot feldolgozó, alapismereteket közvetítő óra – királyok és nemesek, uradalom működése.
- 3. óra: projektfeladat megbeszélése (tanári példa bemutatása): egy konkrét (lakóhely közelében található) középkori magyar vár meglátogatása és részletes bemutatása prezentációban.
- 4. óra: alaprajz, rajz készítése és értelmezése egy középkori magyar várról (felhasználható a projektben).

- 5. óra: egy középkori karriertörténet feldolgozása csoportmunkában (jobbágyból érsek: Bakócz Tamás; jobbágyból kincstartó: Nagylucsei Orbán; lovagból kormányzó: Hunyadi János stb.).
 - 6. óra: a legjobban sikerült projektfeladatok megosztása és megbeszélése.
- Középsiskola 11–12. évfolyam: Magyarország az első világháborúban (8 óra)
- 1-2. óra: új anyagot feldolgozó óra – Magyarország első világháborús részvétele.
 - 3. óra: projektfeladat megbeszélése: lakóhelyen (esetleg iskolában) található hősi emlékművön / emléktáblán szereplő egyes személy / személyek (esetleg a világháborúban szolgált családtagok) életéről, sorsáról prezentáció készítése.
 - 4. óra: tematikusan válogatott naplórészletek (pl. József főherceg: A világháború, ahogyan én láttam) és irodalmi művek (pl. Hemingway: Búcsú a fegyverektől) csoportos feldolgozása.
 - 5. óra: kiselőadások a világháborús magyar hősokról.
 - 6-7. óra: a témával foglalkozó játékfilm(részletek) megtekintése (pl. Szürke senkik, Redl ezredes) és előzetesen megadott elemzési kérdésekkel való feldolgozása. / Múzeumi óra tartása a Hadtörténeti Múzeumban / az „Új világ született” kiállításon.
 - 8. óra: a legjobban sikerült projektfeladatok bemutatása és megbeszélése.

Differenciálás

A differenciálás az egyéni képesség-, fejlettségi szintek, előzetes tudás és a személyes jellemzők közötti eltérésekhez igazodó fejlesztő eljárási módok érvényesítése az oktatás folyamatában. A differenciált tanulás-szervezés komplex tervezést igényel, a munkaformák, tevékenységek, feladatok kiválasztásától az értékelésig. Az egyéni rétegmunka, a pármunka vagy a csoportmunka során egyaránt érdemes szem előtt tartani a differenciálás gazdag lehetőségeit és kiválasztani a tanulók számára adekvát formákat. A differenciálás megvalósítható a célok, szintek, a tartalom, érdeklődés, haladási ütem és egyéb szempontok szerint is. A történelem kerettantervben számos olyan fejlesztési feladat és javasolt tevékenység szerepel, melyek során hatékonyan valósítható meg a differenciálás, hiszen ugyanaz a tanulási eredmény különböző szintű feladatokban és eltérő mélységű és részletezettségű tartalommal is megjelenhet.

